GÁRDONYI GÉZA: HARANGOZÓÉK KARÁCSONYA

Egy kocsi zörgött el a harangozóék ablaka alatt.
Kártyáztak nálok, mint ahogy Krisztus születésének éjjelén illik. Az asztal sarkán ott állt a pintes meg a fonott kalács. Minden arc derült volt. Még a dróton lógó lámpás is vígan világított rájok.
A kocsi-zörgésre felfüleltek.
- Nem idevaló kocsi, - mondotta a harangozó a kártyát kiosztva. Tök a tromf!
- De nem is a szomszéd faluba, - felelte rá a roma.
És tűnődve fülelt.
Mert örökké szekerező ember volt ő. Hol fuvart vállalt, hol a maga dolgában járt a városba. Tavasszal csigát és csíkot árult a piacon, télen pattogatott kukoricát. Hát ő megismert minden kocsit a zörgéséről. És hát érdekelte is minden jövő-menő kocsi és szekér.
- A kocsi megállt, - mondotta pislogva.
- Bizonyosan a papnak érkezett vendége, - vélte ásítva a harangozó.
Az asztalnál még ott ült a két komaasszony, meg egy tíz éves kis buckós fejű fiú, a harangozóék fia. Kártya volt valamennyiöknél, meg előttük dió.
- Igyunk is közbe! - rikkantotta a harangozó. Még karácsonkor se igyunk? Te is ihatsz egy pohárral Gyuri!
A gyerek a fejét rázta:
- Nem iszok én. Nem akarok részeges lenni.
Az apa bólintott:
- Jól beszélsz fiam! Látom, hogy okos ember leszel. Mai világban hiába... csak olyanra szokjon rá az ember, ami nem költséges..
Magas száraz ember volt a harangozó. Hosszú csontos ujjain látszott, hogy szabóság a mestersége, - persze csak afféle paraszti szabóság.
- Nagy a drágaság! - bólintott rá a koma. Az meg kis köpcös paraszt ember, rókaszemű, mint az adó-vevő népek szokták lenni. Kese bajusza hegyesre volt viaszkolva az ünnep tiszteletére.
Kikocogatta a pipájából a hamut az asztalszélen, és tovább beszéltek a drágaságról.
A kártyát újra megkeverték. Közben az utcaajtó koppant és nyikordult.
A harangozóné az ablakra pillantott. Hogy ki a látogató? Alig hogy a lassú tempójú csizmacsoszogás felhangzott a folyosón, szólott nyugodtan:
- A gondozó jön.
A gondozó látogatása nem zavarta őket a kártyázásban.
A harangozó megnyálazta az ujját, és nyugodtan osztotta tovább a kopott sarkú avas kártya-lapokat.
- Na. Te kezded Gyuri.
A gyerek elmosolyodott. Csillogó szemmel vizsgálta végig a kártyáit. Aztán megfogta fönt a zöld kilencest. Kissé még habozott. Végre határozott mozdulattal kivágta.
S rásandított az anyjára, hogy helyesli-e? Az anyja mosolygó szemintéssel helyeselt.
Fehér-fejkötős dunántúli asszony volt, testes tokás mint a hízólúd, de értelmes szemű. S mindig a fiát mosolyogta a nézése.
A harangozó rávetette a zöld alsót és az ajtóra nézett.
Egy kis cseréppipa jelent meg az ajtóban, s a pipa folytatásaképpen egy fehér bajszú méltóságos szűrős emberke. Kegyes-komoly dicsértessékkel köszönt. Hideg levegőt és lágy foghagyma illatot terjesztett legott maga körül.
Nem kezeltek vele, csak széket adtak neki az asztalnál.
- Vesse le a szűrit János bácsi! - szólt rá az asszony a kártya mellől.
- Köszönöm, - felelte az öreg. Nem azér gyöttem. A pap izent át, hogy tizenegykor nyissuk ki a templom ajtaját.
- Mér? - csodálkozott rá a harangozó.
- Hát, felelte az öreg a pipát egy percre a markába véve, - tudod hogy tavaly sokan besereglettek a tanyákrúl, oszt ott ácsorogtak a hóban a templom előtt. Most ugyan nincs hó... Dehát mégis aszonygya a pap, hogy korábban nyiss.
- Jó, - felelt a harangozó, - csak ezt az osztást eljátszuk.
Az öreg megpiszkálta a pipáját. Pislogott. És szólott vidáman:
- No nálunk mán megvan az nagy karácsonyi öröm!
Mind reá fordultak:
- Hogy-hogy?
- Hát a menyem...
- Megszült?
- Meg hálistennek. Szép kis gyönyörű lány! Mint az csöppentett harmat!
A két asszony összecsapta a kezét:
- Milyen boldogság!
- És éppen ma!
- Karácson éjjelén!
A kártyázást is abbahagyták erre a csodára. A harangozó bort töltött. Az öreg elé is tettek egy pohárral.
-No Isten tartsa az újszülöttet! - kívánta a harangozó. Isten éltesse ebben az örömben anyját, apját, öregapját. Engedje az Isten, hogy ott legyünk a lakodalmán is!
- Isten nevelje szépre! - toldta hozzá a koma.
Mind ittak körömig. Gyurinak is kellett innia. Az öreg boldogan pislogott.
- Nekünk nem adott az Isten több gyermeket, - sóhajtott a harangozóné, - csak ezt az egyet, ezt az egy rosszat.
És szeretettel nézett a fiára.

Gyuri meleg büszkeséggel fülelt. Micsoda érték ő!
- Nekünk meg egyet se adott az Isten! - sóhajtott rá könnyedén a koma-asszony.
Néhány percnyi hallgatás következett. Aztán arra a kérdésre fordították a beszédet, hogy hol lehetne vagy hatvan forintot kölcsön kapni? Mert a tej is megdrágult, s harangozóék tehenet vennének a vízkereszti vásáron. Akkor legolcsóbb a tehén. Tavasszal már legelhetne az állat a temető árkában. A pap megengedi.
Az öreg gondozó nyugtalanul pislogott.
- Hát a koma?
S a fuvarosra íntett a pipája szopókájával.
A harangozó legyintett:
Iszen ha a komának vóna. Ez odaadná az ingit is. Igaz, hogy én is őneki...
A koma rábólintott:
- Én odaadnám. De most őszön vettem az új szekeret. Hát kendnek János bácsi? Iszen kendnek mindig hever a ládába...
Az öreg azonban elintett a füle mellett:
- Nekem nincs kiadni való pénzem, - mondotta a fejét ingatva. - De a zsidónk ad. Jóinteresre ad, de ad.
A harangozó az órára pillantott.
- Te Gyuri! Erígy nyisd meg a templomot. Gyújtsd meg a gyertyát a szenteltvíztartónál, aztán meg két gyertyát minden oltáron.
A fia korához képest erősen fejlett kölyök, a fejére nyomta a süveget, és a szögön lógó nagy kulcsért nyúlt.
- Húzd a le a süveget a füledre! - szólt rá gyöngéden az anyja.
A fiú lejjebb nyomta a süvegét, s kiment. Csillagos csendes éj. Az út rögösre fagyott. Hó helyett csak kevéske dér lepi a fákat, meg a háztetőket. Orrcsavaró hideg.
A fiú elkopog a patkós csizmában. Föllép a lépcsőn a templom kerítéshez. Az ajtó előtt valami nagy fehéres kutyát lát.
A homályban is megismerte, hogy a kasznár kutyája. Láncon szokott lenni, de éjjelre mindig eloldják.
Megdöbbent, de nem hátrált meg. Falusi fia tudja, hogy a legdühösebb kutya is gyáva, ha kívül van a gazdája udvarán.
Ráfogta a nagy kulcsot, hogy megsujja vele, s rikoltott:
- Mégy innen Kúnó!
A kutya leugrott oldalt a lépcsőn és elinalt.
De valami fehérlett még az ajtóban. Gyuri azt vélte, hogy az is kutya, valami kisebb kutya. Újra sujtásra emelte a félkilós kulcsot, és rákiáltott:
- Czo te ronda!
De az alak nem mozdult.
Közelebb lép hozzá. hát valami bundaféle. Ki tehette itt le a bundáját? S ilyen hidegben?
Körülnézett. Nem látott senkit. A falu ablakai vörösfényű tűz-sor az éjszakában.
A gyerek beletolta a kulcsot az ajtóban és masinát gyújtott. Rávilágított a bundára.
Hát csakugyan bunda, sárgás juhászbunda. A bunda tetején egy papiros. Nézi: mi papiros? Hát levél. Nagy téntabetükkel rá van írva: Istennek.
Gyuri úgy elmélászkodott, hogy a gyufa is a körmére égett.
Sose hallotta, hogy az Istennek levelet is lehet küldeni. S bundát!
Átlépte a göngyöleget, és bekocogott nagy-elgondolkodva a templomba.
A zsebéből kivett egy kis viaszgyertya-véget. Meggyújtotta.
Azzal kocogott volna az oltárig, amely mögött a gyertya-gyújtó pózna áll. De az Istennek küldött bunda izgatta a kíváncsiságát. Megfordult, s újra a templom küszöbéhez lépkedett.
Csakugyan: Is-ten-nek. Nem álom, se nem káprázat. Mégis félrébb kell tolni az útból, mert hátha valaki elbukik benne?
S tolná lábbal.
Nehéz.
Fölkarolja, hogy odább tegye. Valami keményet érez a bundában. Fölemeli a bunda szélét, hát egyszer csak megszólal a bunda:
- Oá! oá!
Gyuri megrettent. Mi ez?
Gyerek?
Zavarodottan fordult vissza. Megkereste a gyertyagyújtó póznát, s meggyújtott két-két gyertyát minden oltáron.
Közbe a gyermeksírás elszűnt. Gyuri gondba mélyedt, hogy kié az a gyerek?
Csakhamar tisztázta, hogy most már senkié. Istennek van adva. A hívek adnak az Istennek krajcárt az apja pörsölyébe, meg adnak képet, oltárterítőt, viaszt és bort. Hogy gyermeket is adnak, azt még nem hallotta.
Tűnődött, hogy mit is kell ilyenkor cselekednie a harangozónak?
Ha beljebb teszi a templomba, a gyermek óbégatni fog, és az emberek megbotránkozva kérdezgetik majd:
- Mi ez? Micsoda gyermeksírás! Ki hozta ide be ezt a gyereket?
S végül kitudódik, hogy a harangozó fia. Ebből rossz szél kerekedhetik!
Fogta megint a gyertyát, s kiment vele. Nézte a levelet, hátha a túlsó felén is van valami írás? Fölveszi. Megfordítja. A levél nincs beragasztva, mint a levelek szoktak lenni.
Egy percig tűnődött, hogy szabad-e őneki megnéznie, mi van a borítékban?
No bizonyosan szabad. Ha nem volna szabad, beragasztották volna.
Gyuri már tudott olvasni, sőt legjobban tudott a társai között. Bevitte a levelet a bejáratnál égő gyertyához, és kivonta belőle a papirost.
Olvasta:

Jóságos Istenem!
Megdöbbent. Ez mégis csak az Istennek szól. Félve szemlélte tovább az írást. Az eleje tiszta kerekbetűs, mintha iskolás gyermek írta volna.
Szent Fiad születésének éjjelén ajánlom néked az én szerencsétlen...
A sorok ott nem voltak egykapásra olvashatók. Gyuri szeme átugrotta azt a sort, s lejjebb fogott a szóba:
... bárki megtalálja... legyen a te szent akaratodból annak a gyermeke...
Gyuri szíve egyszerre lángot vetett az örömtől.
...Gyereket találtam! Gyereket! Nekünk is lesz gyerekünk! Micsoda öröm lesz nálunk is! Éppen mint János bácsiéknál!
Gyorsan visszadugta a levelet a borítékba, és zsebre vágta.
Aztán örömmel, de mégis óvatosan takarta föl a bundát. A bundában füles kosár. A kosárban fehér kendővel letakart pólyás baba.
A bundát otthagyta. A kosarat felragadta, s vitte haza szinte szökdécselve.
A kisded megint nyekergett, de Gyuri nem bánta. Vitte a nehézkes kosarat, vitte.
Milyen szerencse, hogy ő akadt rá, nem más!
Beront az ajtón, s diadalmasan kiáltotta:
- Kisgyereket hoztam!
A társaság elképedten, elnémultan fordult feléje.
Gyuri odavitte a kosarat a székre, amelyen ő ült, és föltakarta.
A kis teremtés egyszerre elhallgatott. Bámulva nézett a lámpásra. Nem az emberekre, csak a lámpásra.
Harangozóék elrökönyödve meresztették rá a szemöket. Végre a harangozó hörkent a fiára:
- Kinek a gyereke?
- Nem tudom, - felelte megszeppenve Gyuri.
Már látta, hogy bolondot cselekedett. Mentegetődzve hebegte:
- A templom előtt találtam. A kutya meg akarta enni...
- A templom előtt?
- Ott.
A komaasszony elképedt arccal vatyogta:
- Kitett gyerek. Nektek kell fölnevelnetek! Az öreg János bácsi rábólintott, és szólott nyugodtan:
- Ez bizony a tietek most már. A harangozót elfutotta a méreg:
- Te bbarom! Te ttinó! Te hhatökör!
S úgy csattantotta pofon a szegény Gyurit, hogy a szekrénynek esett. Még abba is belevágta a fejét.
- Micsoda buta gyerek ez! - ordított képéből kikelten a harangozó. Ide hurcolsz a nyakamra ilyen porontyot! Ilyen senki gyerekét! Éppen nekünk kell! Magunknak sincs kenyerünk! Viszed vissza azonnal!
Gyura két tenyérbe fogta a fejét. Egyik tenyerébe a pofont fogta, a másikban a szekrény szögletének az ütését. Bőgött.
- Viszed vissza azonnal!
Gyuri megmozdult. A könnyein át bús szemmel kereste a süvegét a földön. Fölvette. Föltette.
A két asszony eközben érdeklődéssel hajolt a kosár fölé.
- Milyen szép! - mondotta a harangozóné. Vajjon ki tette ki?
- Az a kocsi, amelyik az imént ment el, - vélte a koma.
Az öreg gondozó bólogatott:
- Csakis az lehetett. Láttam is mikor jöttem, hogy a templom előtt áll. De azt gondoltam, a misére jöttek.
- Vissza! vissza! - dühöngött a harangozó.
A harangozóné azonban védőn nyújtotta a kezét a kosárra:
- Hova vinné abba a fagyba? Volna lelked... Az éjjel hadd maradjon. Reggel jelenteni fogjuk a bírónak.
- Ez a helyes! - bólintott rá az öreg.
- Úgy úgy lelkem, - kontrázott a kománé is. A bíró ki fogja adni tartásra a község költségén. Én is elvállalom, ha más nem vállalja.
- Vállalod a fenét! - mordult rá az ura. Majd bizony hogy ott nekem éjnap kornyikáljon. A szekeret se szeretem, ha nyikorog. Az ilyen gyerek mindig nyikorog.
És megvetőn pökött a szoba sarkába.
A harangozóné eközben kiemelte a kisdedet a kosárból, s bontogatta a pólyát:
- Úri-e vagy paraszt? Aligha úri. Valami jómódú paraszté lehetett. Van ez már négy hónapos is.
- Istentelenség! - sopánkodott a kománé.
Gyuri az Isten említésére levette a fejéről a kezét, és a zsebébe nyúlt:
- Ihol a levél... - szólt cikogva.
Az asztalra vetette a levelet, és visszakullogott a zsámolyra az óra alá. Ott bőgicsélt tovább csendesen.
A harangozó a lámpáshoz tartotta a levelet, és dühös arccal olvasta:
- Istennek. No tessék! Hát hol lakik az Istenem? Nálam? Te bbivalybornyú!
Kirántotta a levelet a borítékból és olyan hangon olvasta, mintha végrehajtásról szóló értesítés volna:
Jóságos Istenem! Szent fiad születésének éjjelén ajánlom neked az én szerencsétlen Emmácskámat! (Persze!) Kérlek add őt jó szívek közé. (A gazember!) Aki megtalálja és hazaviszi, bizonyára jó lélek. (Az hát!... Nem olyan, mint te vagy, disznó!)
Legyen a te szent akaratodból Istenem, annak a gyermeke. (Köszönjük!) A kosárban levő ezer kis arany legyen a jóságosoké, akik... ezer hetes... koráig... fölnevelik...
A harangozó szeme kerekre meredt, mintha kővé vált volna. A szobába csend szakadt.

Még Gyuri is abbahagyta a züpögést, és könnytől csöpögő szemét várakozón függesztette az apjára. A harangozó ajka végre megmozdult. Mintha álomban rebegne:
- Ezer arany? Tyűh a kutya fáját! Ez mán osztán...
- Mink vállaltuk, - szólalt meg nyugtalanul a koma.
S fölkelt a helyéről. Idegesen babrált a bajuszán.
- IhoI a tanum János bácsi, hogy a feleségem azonnal elvállalta.
- Elvállaltam! - vágta ki harcias arccal az asszony. Mondtátok, nektek nem kell...
S nyult is volna a kosárért, de a harangozóné erős mozdulattal hárította el a kezét.
- Nono! Ne olyan mohón! Az én fiam hozta talán? Neked hozta, vagy nekem?
- A leányka a mienk! - dördült meg a harangozó.
És a fiához fordult:
- Okos gyerek vagy fiam! Derék emberséges gyerek vagy!
Gyuri erre a dicséretre újra a képére tapasztotta a tenyerét, és züpögött.
A koma azonban nem hagyta annyiba. Már vörös volt, mint az érett paprika. Kiabált:
- Az a gyerek a miénk! A fiad találta, de nem vállaltad! Ez az igazság! Igaz-e János bácsi? Kend okos ember! Kend bíró volt háromszor is! Ítélje meg ő!
- Itt nem ítél! - harsogott a harangozó. Itt nincs ítéletnek helye!
- De csak ítéljen! Ő tudja a törvényt! Ismeri! Szóljon no!
Az öreg gondba mélyedten vonogatta a vállát és szemöldökét:
- Hát iszen... hát... hát... Az írás beszél. Az írás aszongya, hogy aki megtanálja...
- Szamár ember kend! - ordította teljes torkából a fuvaros. Vén ember, szamár ember! Soha nem is volt okos bíró! Csak mivel vagyonos...
A harangozó dobbantott:
- Az én vendégemet ne sértegesse senki! Az én házamban ne szamarazza senki a gondozónkat. Pusztuljatok innen! Eddig komám voltál, eztán nem ösmerlek. Ki!
E viharos jelenetbe a fuvarosné is belekotkodácsolt. A harangozóné visszakotkodácsolt. Kotkodácsoltak, kukorikoltak. Végre a harangozó fölragadta az egyik széket. A koma erre káromkodva lódult az ajtónak. A felesége is rikoltozott. A folyosón gazembert rikított. Arra a harangozó a botját kereste és utánok rohant. De mikorra kirobbant az ajtón, az utca-ajtó olyat csappant, hogy még az ablakok is megrezdültek belé.
A harangozó dühtől lihegve toppant vissza a szobába.
- No lám a cudarok! Még az én vendégemet sértegetik!
Az asszony akkorára megtalálta a zacskóba kötött aranyat, és örömtől tündöklő szemmel öntötte ki az asztalra.
- Olvasd meg: ezer-e?
S fölkapta a csecsemőt. Megnézte közelről, meg is cuppantotta.
- Fölnevelünk, föl, kedves!
És fiára pillantott. Szinte részeg volt az örömtől.
- Gyurikám, ez lesz a feleséged! Gyuri a sarokban félrefordította a fejét, és világmegvető keserűn nyekeregte:
- Köll a fenének!

Be kell jelentkeznie ahhoz, hogy hozzá tudjon szólni az oldalhoz.